

**Az 1956-os forradalom
és szabadságharc
tudományos kutatása
valamint helye az oktatásban
konferencia
2016. október 14-16. Szeged**

ABSZTRAKTKÖTET

X 260.935

Az 1956-os forradalom és szabadságharc
tudományos kutatása,
valamint helye az oktatásban

Absztraktkötet

Szerkesztette:
Kiss Gábor Ferenc
Jancsák Csaba

500032 X
BELVEDERE
Belvedere Meridionale, 2016.

SZTE Klebelsberg Könyvtár
Egyetemi Gyűjtemény
2.

HELYBEN
OLVASHATÓ

SZTE Klebelsberg Könyvtár

J001212496

X 260935

ISBN 978-615-5372-63-6

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

A konferencia megrendezését támogatta:
1956-os Emlékbizottság

Időpont: 2016. október 14-16.
Helyszín: MTA Szegedi Területi Bizottság
(6723 Szeged, Somogyi u. 7.)

Rendező:
BELVEDERE MERIDIONALE ALAPÍTVÁNY

Együttműködő partnerek:
SZTE 1956 Emlékbizottság
MTA Szegedi Területi Bizottság
Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség
MTA—ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoport
MTA Szegedi Területi Bizottság
Szegedi Tudományegyetem Polgáraiért Alapítvány
SZTE Oral History kutatócsoport
VERITAS Történetkutató Intézet

BELVEDERE
MERIDIONALE
Történelem és társadalomtudományok
www.belvedere.meridionale.hu

A konferencia programja

2016. október 14. (péntek)

10.00- 110-es terem

MEGNYITÓ

A vendégeket köszönti:

PROF. DR. SZABÓ GÁBOR, az SZTE rektora

DR. SZEGFŰ LÁSZLÓ, a Belvedere Meridionale elnöke

A konferenciát megnyitja:

DR. KISS TAMÁS, a MEFESZ egyik alapítója, az SZTE 1956

Emlékbizottság elnöke

10.30- 110-es terem

ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK 1956 KUTATÁSÁBAN I.

Levezető elnök: Miklós Péter (intézményvezető, Emlékpont)

10.30- JANCSÁK CSABA (szociológus, SZTE): A szegedi MEFESZ –
értékvilága, hatóköre, hatásai

10.50- VAJDA TAMÁS (történész-levéltáros, SZTE): A DISZ
működése a felsőoktatási intézményekben

11.10- KISS GÁBOR FERENC (hadtörténész, SZTE): A Magyar
Néphadsereg 1956-ban

11.30-11.40 Kávészünet

11.40- 110-es terem

ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK 1956 KUTATÁSÁBAN II.

*Levezető elnök: Jancsák Csaba (csoportvezető, MTA—SZTE [Oral
history] szakmódszertani kutatócsoport)*

11.40- KAHLER FRIGYES (egyetemi docens, KGRE): Sortűzek 1956

12.00- ZINNER TIBOR (kutatócsoport-vezető, VERITAS

Történetkutató Intézet, egyetemi tanár, ELTE): A kádári
megtorlás rendszere

12.20- MIKÓ ZSUZSANNA (főigazgató, Magyar Nemzeti Levéltár):
Az 1956-os forradalom utáni megtorlás szervezeti kerete

13.00-14.00 Ebédszünet

14.00 110-es terem

MEGTORLÁS ÉS FELSŐOKTATÁS I.

Levezető elnök: Vajda Tamás (elnök, Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség)

14.00- OSVÁTH ZSOLT (levéltáros, SZIE Entz Ferenc Könyvtár és Levéltár): 1956 a Kertészeti és Szőlészeti Főiskolán egy eddig ismeretlen forrásanyag tükrében

14.20- MOLNÁR LÁSZLÓ (igazgató, Semmelweis Egyetem Levéltára): Új források 1956 történetéhez a Testnevelési Egyetem Levéltárában

14.40- PÁL ZOLTÁN (tudományos segédmunkatárs, MTA—ELTE Egyemtörténeti Kutatócsoport): Megtorlás a mezőgazdasági akadémiákon 1956 után

15.00-15.10 kávészünet

15.40- SÁGI ÉVA – SZEMEREY TAMÁSNÉ (NYME Központi Levéltár): Életutak 1956. november 4. után

16.00- BATALKA KRISZTINA (levéltárvezető BME Levéltár): 1956-ról 60 év múltán – ismeretterjesztés és kutatás a Műegyetemen

16.20- HAÁG ZALÁN ISTVÁN (doktorjelölt, PTE): Megtorlás, ifjúsági szervezetek és hallgató élet a szegedi felsőoktatásban 1957-60.

16.40- BALÁZS GERGELY (történész): Eseménytorzítás, egy helytörténeti kutatás tükrében

2016. október 15. (szombat)

10.00 Díszterem

MEGTORLÁS ÉS FELSŐOKTATÁS II.

Levezető elnök: Draskóczy István (egyetemi tanár, ELTE; kutatócsoport vezető, MTA—ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoport)

- 10.00- SZÖGI LÁSZLÓ (ny. főigazgató, ELTE Egyetemi Könyvtár; projektvezető MTA—ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoport) Az 1956-os forradalom és megtorlás a hazai egyetemeken és kutatásuk
- 10.20- VARGA JÚLIA (igazgató, ELTE Egyetemi Levéltár; kutató, MTA—ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoport): Az ELTE 1956-ban disszidált hallgatói
- 10.40- BORSODI CSABA (intézetigazgató, ELTE BTK Történeti Intézet; projektvezető MTA—ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoport): A megtorlás és a megtorlás szervezete az Eötvös Loránd Tudományegyetemen 1957-1960
- 11.00- KISSNÉ BOGNÁR KRISZTINA (levéltárvezető, SZIE Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár): 1956 az Agrártudományi Egyetemen

11.20-11.40 Kávészünet

11.40- DÍSZTEREM

ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK 1956 KUTATÁSÁBAN II.

Levezető elnök: Bencsik Péter (történész, SZTE)

- 11.40- SZAKOLCZAI ATTILA (történész, Budapest): Képviselési és közvetlen demokrácia 1956-ban
- 12.00- MIKLÓS PÉTER (intézményvezető, Emlékpont): A forradalom „menetrendje”
- 12.20- VINCZE GÁBOR (történész, ÓNTE): A békétlen Békés. Egy alföldi kisváros a forradalom és megtorlás időszakában

13.00-14.00 Ebédszünet

14.00- Díszterem

1956 KÜLFÖLDI TÜKRÖZŐDÉSEI I.

*Levezető elnök: Rácz Lajos
(történész, intézetvezető, SZTE ATIKI)*

14.00- BENCSIK PÉTER (egyetemi adjunktus, SZTE): Csehszlovákia Kommunista Pártja és a csehszlovák állambiztonság reakciói a magyar forradalomba

14.20- ZALAI ANITA (főiskolai docens, SZTE): Az 1956-os forradalom spanyol visszhangja

14.40 LÉNÁRT T. ANDRÁS (egyetemi adjunktus, SZTE): Vérrapszódia: a spanyol filmművészet a magyar barikádokon

15.00-15.20 Kávészünet

15.20- Díszterem

1956 KÜLFÖLDI TÜKRÖZŐDÉSEI II.

*Levezető elnök: Rácz Lajos
(intézetvezető, SZTE ATIKI)*

15.20- FERWAGNER ÁKOS (egyetemi docens, SZTE): Szuez és Budapest: válságjelenségek a birodalmakban

15.40- CATHERINE LEJTENYI (kutató, Berlin): The Private and the Political: Moments in the Endless Struggle for Freedom

16.00- BARACS RÓBERT (doktorandusz, SZTE): Az '56-os magyar menekültek fogadása és integrációja Hollandiában

14.00- 217-es terem

1956 TANÍTÁSA I.

Levezető elnök: Pihurik Judit (történész, SZTE), Kiss Gábor Ferenc (történész, SZTE)

14.00- BAGI LÁSZLÓ (tanár, Szentes): Az 1956-os forradalom az általános iskolai oktatásban

14.20- NAGY TAMÁS (tanár, Budapest): Érzékenyítés, informális tanulás – 1956 tanítása középiskolában

14.40- MAJZIK ANDREA (szakvezető tanár, SZTE Juhász Gyula Gyakorló Iskola): Videointerjúk és projekt módszer a történelemtanításban

15.20- 217-es terem

1956 TANÍTÁSA II.

Levezető elnök: Pihurik Judit (történész, SZTE), Kiss Gábor Ferenc (történész, SZTE)

15.20- SZABÓ SÁNDOR (hallgató, SZTE): 1956 – Az egyetemi tankönyvek tükrében

15.40- DÁVID BENJAMIN (hallgató, SZTE): Az 1956-os események oktatása a mai felsőoktatásban

16.00- JANCSÁK CSABA – KISS GÁBOR FERENC (MTA—SZTE [Oral history] szakmódszertani kutatócsoport): Videointerjúk bevonásának lehetőségei a történelemtanításban

16.20- Díszterem

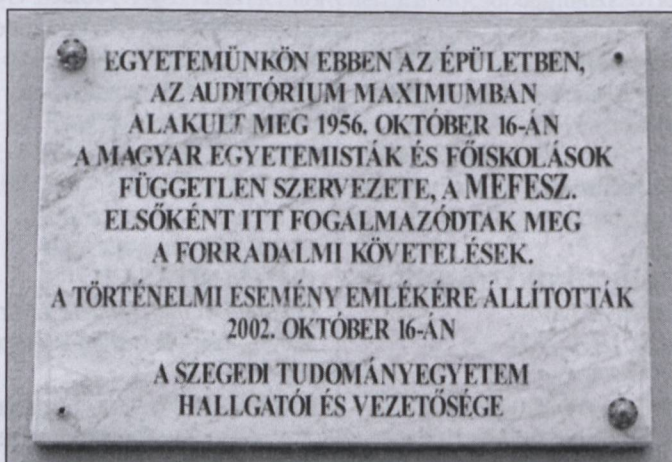
KONFERENCIAZÁRÁS

Kiss Tamás, Jancsák Csaba, Vajda Tamás

2016. október 16. (vasárnap)

10.00-10.20 Koszorúzás

MEFESZ emléktábla (SZTE BTK épületének fala, Egyetem u. 2.)

Résztevők és előadásaik (a nevek ábécérendjében)

Bagi László

Az előadás címe:

Az 1956-os forradalom az általános iskolai oktatásban

Absztrakt

Az előadás elsődleges célja bemutatni az 1956-os forradalom előzményeinek, konkrét eseménytörténetének, valamint következményeinek megjelenését az általános iskolai oktató-nevelő munkában. Ez mindenekelőtt az oktatásszabályozó dokumentumok (kerettanterv, tanmenetek stb.) rövid, lényegre törő vizsgálatán, a rendelkezésre álló legáltalánosabban használt segédanyagok (tankönyv, munkafüzet stb.) bemutatásán, az órai gyakorlat elemzésén keresztül történik meg.

Szó lesz az oktatásszabályozó dokumentumok által biztosított tanórai lehetőségekről, a forradalom eseményeit tárgyaló tankönyvi részek hangvételéről az események megítélését illetően is.

Az előadásban helyet kap emellett egy, a téma oktatásának sikerességét, szemléletformáló erejének hatását vizsgáló saját közvélemény-kutatás eredményeinek bemutatása is, mely rávilágít többek között arra, hogy a téma milyen súlyt kap az általános iskola tanítási óráin kívüli rendezvényein, továbbá összehasonlításra kerül másik nagy nemzeti forradalmunk, 1848 szerepével is. Érintőlegesen lesz szó 1956 oktatásban betöltött súlyának növekedéséről a rendszerváltás óta, illetőleg a témát tárgyaló tankönyvi nyelvezet, hangvétel, ezáltal a téma megítélésének pozitív irányú változásairól is.

Balázs Gergely

Az előadás címe:

Eseménytorzítás, egy helytörténeti kutatás tükrében

Absztrakt

1956. október. 29- e, hétfő, Csabacsúd. Egy rendőr, egy körzeti megbízott, szembesült azzal, hogy milyen, amikor a világtörténelem betör szűkebb pátriárájába. A történelem eltapossa a kisembert - szoktuk mondani. A jelentős történelmi események mögött, pedig emberek állnak. Gyakran kisemberek, olyanok, akik a boltban ma előttünk állnak a sorban. A döntéseik adott pillanatban meghatározzák viszonyunkat egy adott történelmi helyzethez, pont a személyes érintettség miatt. Az ő tetteik, viselkedésük lesz az, ami az eseményeknek egy szűrője, értelmezője lesz. Az emberi túlélés azonban képes a tetteiket heroizálni, vagy elbogatellizálni. A mindenkori államhatalom különböző szinten, pedig a maga hasznára fordítani gyengeségüket, vagy éppen erősségüket. Ám az emberi döntés következményeit a történelem magyarázza meg az utókornak. Pont ezért nem mindegy, ki írja a történelmünket és pont ezért nem mindegy az sem, hogy a jövő kutatóit hogyan készítjük fel. Előadásomban egy személyes emberi tragédia „szakirodalmi” továbbélését szeretném bemutatni, illetve az események torzulását az emlékezet halványításának tükrében. Egyúttal igyekszem azt is hangsúlyozni, hogy milyen fontos a korszak „konyhanyelvének” és a légkörének a megértése, illetve ennek átadása a jövő történész generációjának.

Kulcsszavak: 1956, forradalom, forráskritika, emlékezet

Baracs Róbert István

Az előadás címe:

*Az '56-os magyar menekültek fogadása és integrációja
Hollandiában*

Absztrakt

Az '56 – os Forradalom és szabadságharc 60. évfordulója alkalmából különösen aktuális annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy miként alakult a Magyarországról kényszerből kivándorolt emberek és közösségek élete. Ehhez kíván hozzájárulni az előadás a Hollandiára vonatkozó tényekkel, ismeretekkel.

Az előadás kísérletet tesz annak bemutatására, hogy kik, milyen számban és hogyan kerültek Hollandiába a forradalom leverését követő hónapokban. Hogyan oldották meg a menekültek befogadását? Kik és milyen módon vettek ebben részt? Miként sikerült beilleszkedniük új lakóhelyükre? Hogyan alakult a hollandiai magyar diaszpóra további sorsa?

A már publikált forrásokon kívül az előadásban az ötvenhatos magyarokkal készített interjúk is fontos szerepet kapnak az események emberközeli bemutatásában.

Emellett az előadás számba veszi azokat az emlékeket, amelyek '56 emlékét őrzik mind a mai napig Hollandia szerte.

Emellett az előadás számba veszi azokat az emlékeket, amelyek '56 emlékét őrzik mind a mai napig Hollandia szerte.

Kulcsszavak: Ötvenhat; forradalom; menekültek; integráció; Hollandia; Oral History

Batalka Krisztina

Az előadás címe:

1956-ról 60 év múltán – ismeretterjesztés és kutatás a Műegyetemen

Absztrakt

A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem a rendszerváltozást követően szinte azonnal megkezdte a Műegyetem polgárainak az 1956-os forradalom és szabadságharc elindulásában játszott meghatározó szerepének méltó megőrzését, bemutatását célzó tevékenységét. Az eltelt negyedszázadban folyt kutatások eredményeképpen tucatnyi tudományos munka (publikáció, előadás) született, azonban a 60. évfordulóra készülve a tudományos feltáró munka és a hagyományos emlékezési formák mellett minden eddiginél erősebben felmerült a minél szélesebb körű ismeretterjesztés, illetve a fiatalok, a mai hallgatók bevonásának igénye is.

Előadásomban így egyrészt azt szeretném bemutatni, hogyan tudjuk ennek a célnak az érdekében szintetizálni, illetve új formában megmutatni azokat a fontos kutatási eredményeket, illetve azt a hatalmas információmennyiséget, amely rendelkezésre áll. Másrészt szeretném felhívni a figyelmet olyan új forrásokra is, amelyek főként a megtorlásokkal kapcsolatosan állnak rendelkezésre a Műegyetem 1956-os történetét kutatók számára.

Kulcsszavak: 1956, Műegyetem, ismeretterjesztés, megtorlás

Bencsik Péter

Az előadás címe:

Csehszlovákia Kommunista Pártja és a csehszlovák állambiztonság reakciói a magyar forradalomra

Absztrakt

1956-ban Magyarország mellett Lengyelországban is jelentős megrázkódtatásra került sor. Mindkét országban a sztálinista rendszer mélyreható változására került sor, reformokkal és / vagy forradalmi úton. Mivel Jugoszláviában ekkor már évek óta folyt az öngazgatási rendszer kiépítése, egy összefüggő reformer övezet jöhetett volna létre, amennyiben Csehszlovákiában is hasonló változásokra került volna sor.

Az előadásban két témakör vizsgálatára vállalkozom: Elsőként arra, hogy milyen okai voltak a csehszlovák rendszer belső megmerevedésének és miként vált 1956 (Muriel Blaive szavaival élve) elszalasztott lehetőséggé Csehszlovákiában. Noha az 1956 tavaszi társadalmi mozgolódás (egyetemi hallgatók, írók) hasonló mértékű volt, mint a két szomszédos országban, az erjedést a CSKP vezetésének sikerült megállítania.

Másodszor azt vizsgálom, hogyan reagált a csehszlovák pártvezetés és állambiztonság a magyar eseményekre: hogyan értékelték Prágában (és Pozsonyban) a forradalom kitörését, milyen eszközöket és erőket mozgósítottak a forradalom átterjedésének megakadályozására, valamint a magyar sztálinista erők megsegítésére. A két témakör szorosan össze is függ egymással, hiszen a csehszlovák olvadás megállítása preventív intézkedésként elősegítette a forradalom hatásai ellen való fellépést is. Ezzel együtt érdemes kitekinteni arra is, milyen volt a cseh és szlovák társadalom, s benne a felvidéki magyarság reakciója az eseményekre.

Kulcsszavak: Csehszlovákia Kommunista Pártja, csehszlovák állambiztonság, 1956-os forradalom, csehszlovák reakciók

Borsodi Csaba

Az előadás címe:

*A megtorlás és a megtorlás szervezete az Eötvös Loránd
Tudományegyetemen 1957–1960*

Absztrakt

A forradalom leverése utáni megtorlási folyamatot a az MSZMP Intézőbizottságának 1957. április 16-i ülésén hozott határozat indította meg. Az IB ülésén Orbán László a következőket mondta. „Az egyetemekről el kell távolítani azokat az oktatókat, akik októberben-novemberben az ellenforradalom hangadói voltak és jelenleg is káros tevékenységet folytatnak.”

Néhány nappal később 1957. április 19-én adta ki Szigeti József a művelődésügyi miniszter első helyettese azt a titkos utasítását, amely elrendeli az egyetemek számára a fegyelmi eljárások megindítását.

„Az egyetemi élet megszilárdítását célzó intézkedések, valamint a megalakult MSZMP és KISZ szervezetek munkája nyomán megindult az egyetemeken és főiskolákon a politikai kibontakozás. A hallgatók és oktatók sorai között azonban még mindig található olyan személyek, aki az ellenforradalmi időszakban szerepet játszottak, és akiknek a jelenléte, magatartása ellenséges megnyilvánulásai akadályozzák a tisztultabb eszmei –politikai légkör kialakulását. Ezért a politikai felvilágosító munka mellett bizonyos adminisztratív intézkedésekre is szükség van. Ezzel kapcsolatban a következőkre hívom fel Rektor/Dékán, elvtárs

Fegyelmi eljárás útján vonja felelősségre azokat az oktatókat, dolgozókat és hallgatókat, aki az ellenforradalmi felkelés idején hangadó szerepet vittek és ma is káros politikai tevékenységet fejtenek ki; ugyanígy vonja felelősségre azokat, akik ellenforradalmi szervezkedésben, vagy ellenforradalmi cselekmények végrehajtásában közreműködtek.”

Az ELTE három karán 22 egyetemi oktató, 75 nappali tagozatos és 21 levelező hallgató, 5 könyvtáros, és 9 dolgozó ellen indítottak eljárást. Előadásom ennek megtorlásnak szervezeti hátterét, a fegyelmi elrendelésének okait, motivációit kívánja bemutatni.

Kulcsszavak: megtorlás, 1956, ELTE, fegyelmi eljárások

Dávid Benjámín

Az előadás címe:

Az 1956-os események tanítása a mai felsőoktatásban

Absztrakt

Miért lehet fontos ezt a témakört végigjárni? A mai oktatási kerettanterv szerint, a történelemoktatásban fontos szerepet játszik az 1956-os események megismertetése mind az általános, mind a középiskolai tanulókkal egyaránt. Ezért, úgy gondolom, hogy fontos megvizsgálni azt is, hogy a jövő generációit tanítói, a közoktatási ismereteikhez milyen többlettudást szereznek az 1956-os eseményekkel kapcsolatban felsőfokú tanulmányaik során. Ezért is tartom fontosnak, hogy közelebről is megvizsgáljuk a történelem szak idevonatkozó kurzusait.

Az előadásom elkészítéséhez az Eötvös Loránd – a Debreceni – a Pécsi – a Szegedi Tudományegyetem és az Egri Egyetem történelem szakán belül az elmúlt tíz év jelenkori magyar történelem kurzusait és a kurzusok oktatóit tekintem át. Emellett, ahol volt rá lehetőség ott megvizsgálom a tematikát is. Érdekesnek tartom megnézni azt is, hogy a vizsgált történelmi intézetek tanszékei mennyire tudják biztosítani az adott téma oktatását és mélyebb megismerését a hallgatók számára.

Az előadásom kezdetén az előzőekben felsorolt problematikákra és a téma fontosságára kívánom felhívni a figyelmet. Az ezt követőekben külön-külön is kitérek az egyes egyetemekről összegyűjtött adatokról (kurzusok és azon előadói, valamint ahol rendelkezésemre állt ott a tematikára is). Az előadás lezárásaként pedig összehasonlítom a feldolgozás során nyert adatokat és összefoglalom az előadásban elhangzottakat.

Kulcsszavak: 1956-os forradalom, felsőoktatás, tematikák, kurzusok

Ferwagner Ákos

Az előadás címe:

Szuezi és Budapesti válságjelenségek a birodalmakban

Absztrakt

1956 nyarától súlyos válságjelenségek mutatkoztak a szovjet befolyási övezetben (Lengyelország, Magyarország) és a gyarmatbirodalmakban (pl. Algéria). A világpolitikai jelentőségű eseményekben rendkívül gazdag 1956-os esztendőben is kiemelkedett október, amikor a világ figyelme egyszerre három helyszínre összpontosult, Magyarországra, Egyiptomra és Algériára. A magyar forradalom, a szuezi válság és az algériai nemzeti felszabadító háború között egyértelmű összefüggéseket, kapcsolódási pontokat fedezhetünk fel, az események hatottak egymásra. Ezek feltárására teszünk kísérletet.

Kulcsszavak: 1956, nemzetközi válság, Magyarország, Egyiptom, Algéria

Jancsák Csaba

Az előadás címe:

A szegedi MEFESZ – értékvilága, hatóköre, hatásai

Absztrakt

Az előadásban bemutatjuk a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (MEFESZ) születésének eseményeit, továbbá a Szegeden 1956. október 16-án és 20-án megfogalmazott követelések formálódásának folyamatát. Az eseménytörténeten túl megrajzoljuk a MEFESZ országos léptékű kiterjedésének idővonalát. Szociológiai megközelítésben elemezzük a MEFESZ programját és azt, hogy milyen út vezetett el addig, amíg a követelések a Forradalom követeléseié váltak. A MEFESZ történetén keresztül bemutatjuk a generációkon átívelő transztörténelmi értékek világát és értékátadási folyamatokat.

Kulcsszavak: MEFESZ, MEFESZ megalakulása, MEFESZ programja, értékvilág

Jancsák Csaba – Kiss Gábor Ferenc

Előadás címe

Videointerjúk bevonásának lehetőségei a történelemtanításban

Absztrakt

A XX. századi magyar történelem szempontjából az 1956. évi Forradalom és szabadságharc eseményeinek tanítása során a tanárok nem használják fel szemtanúkkal készült interjúkat, interjúrészleteket. Ennek oka részben a szak módszertani pedagógiai kultúra sekélyessége (a tanárképzésbeli hiányosságok), részben pedig a tanártársadalomban jelen lévő információhiány (Milyen módszertan mentén lehet hatékonyan bevonni a történelemtanításba a videofelvételeket?). E szakmethodikai hiányosság napjaink „screenager” generációjának oktatása során elvesztegetett lehetőséget jelent. Napjaink felnőtt társadalmá számára már nem kérdés a digitális bennszülött nemzedék azon igénye, hogy a mozgóképes információnyújtás nagyobb szerepet kapjon az oktatásban. A szak módszertan és ezen előadás is amellet érvel, hogy ahol lehetséges és ahol indokolt ott a digitális oral history anyagok kerüljenek bevonásra a tanítás során.

Kulcsszavak: videointerjú, oral history, történelem tanítása

Kiss Gábor Ferenc

Az előadás címe:

A Magyar Néphadsereg 1956-ban

Absztrakt

Kiindulási pontom az megállapítás, hogy az 1956-os forradalom kitörésével együtt a hatalmas erőforrások bevonásával létrehozott Magyar Néphadsereg gyakorlatilag szétesett. Előadásomban azt vizsgálom, hogy a Néphadseregből hogyan lehetett a „nép hadserege”, illetve milyen katonai tényezők erősítették ezt a folyamatot.

Ennek során elemzésre kerül a korban érvényes harcászati szabályzat, hadrend, a katonai átalakítások menete, az anyagi és technikai ellátottság.

Kulcsszavak: Magyar Néphadsereg, 1956, harcászati szabályzat, hadrend

Kissné Bognár Krisztina

Az előadás címe:

1956 az Agrártudományi Egyetemen

Absztrakt

A Magyar Agrártudományi Egyetem 1945-ben jött létre Budapesti székhellyel. A főváros mellett a vidéki mezőgazdasági akadémiák beolvasztásával Debrecen, Keszthely és Mosonmagyaróvár adott helyet az egyetemi szintű agrárképzésnek. A Mezőgazdaságtudományi Kar vidéki osztályait 1949-ben Budapestre vonták össze, majd még ebben az esztendőben minisztertanácsi döntés jelölte ki új székhelynek Gödöllőt. Az első hallgatók 1950 őszén kezdték meg tanulmányaikat a volt Premontrei Gimnázium épületében. A forradalom költözés közben érte az egyetemet, a hallgatók a budapesti és a gödöllői eseményekben is aktív szerepet vállaltak. Az első – egyetemi tanulmányokra vonatkozó – „határozatok” megfogalmazására október 18-án került sor. Október 22-én a Szegedi Egyetem, valamint a Kertészeti és Szőlészeti Főiskola képviselőinek hatására alakult meg a MEFESZ és szedték pontokba a diákság előzőeknél radikálisabb, általános politikai és gazdasági változásokat is kívánó követeléseit.

Október 23-án az agráregyetemi hallgatók csatlakoztak a felvonuláshoz, majd néhányan a fegyveres harcokban is részt vettek. Meghatározó szerepük volt a gödöllői forradalmi események elindításában, hiszen október 25-én a Pestről visszaérkezett és elfogott egyetemisták szabadon bocsátását követelő tömeget fogadta halálos áldozattal járó sortűz a Rendőrség épülete előtt. A diákok a következő két hétben is jó kapcsolatban álltak a lakossággal, bejártak a község gyáraiba, intézményeibe, bekapcsolódtak az Ideiglenes Nemzeti Bizottság munkájába, csatlakoztak a Nemzetőrséghez. A gödöllői járás falvait felkeresve bíztatták a szövetkezeti dolgozókat a termelés folytatására. A Gödöllőn működő egyetemi Ideiglenes Nemzeti Tanács és a budapesti Ideiglenes, majd végleges Forradalmi Bizottság legfőbb törekvése mindkét helyszínen a rend biztosítása, az emberi életek és az egyetemi tulajdon megvédése volt. A forradalom leverése után kísérletet tettek az oktatás megindítására,

de az egyetemi élet csak február elejétől tért vissza megszokott medrébe.

A forradalmi eseményekben részt vevő egyetemi alkalmazottak és hallgatók elszámoltatására 1957. áprilisában indultak meg a fegyelmi vizsgálatok. A jegyzőkönyvek alapján 23 mezőgazdász és 14 gépész hallgató kapott büntetést, amely a figyelmeztetéstől a kizárásig terjedt. Az egyetemi alkalmazottak közül 30 személyt vontak felelősségre, hat neves professzort fosztottak meg katedrájától (Máthé Imre rektor, Manninger G. Adolf, Horn Artúr, Klinger Pál, Erdei János, Kuthy Sándor).

Kulcsszavak: Magyar Agrártudományi Egyetem, 1956-os forradalom, MEFESZ, egyetemi Ideiglenes Nemzeti Tanács

Lejtényi, Catherine

Az előadás címe:

The Private and the Political: Moments in the Endless Struggle for Freedom

Absztrakt

Were it not for the 1956 Revolution, I would not exist. Yet for most of my life, my father, Lejtényi Andras, only hinted at those historical events and his role in them. Exiled, he remade his life in Montreal, Canada, insisted on his identity as a Canadian and a capitalist, and on the “uselessness” of Hungary in my life.

This latter position I never adopted as my own, and in the years since his passing in 2010, my explorations of both the history of the revolution and my own deepening affinity for the country have yielded amazing discoveries about my father and by extension myself. They have also forced me to refine my concepts of freedom: as a principle, as a privilege I enjoy personally, and as a phenomenon lacking in more and more parts of the world and most painfully for me, especially in Hungary. They also raise the question of how we can and must still struggle for it, starting with our own souls and continuing within the body politic of our country and our continent.

The first part of my talk deals with a biographical account of my father, starting in Transylvania and ending in Montreal, my relationship with him and the paths I have taken that have in turns spited or fulfilled his hopes for me. I will then engage with the principle of political freedom, referring to such thinkers as Herbert Marcuse and Hannah Arendt. Since the feminist movement is what has informed my own experience of freedom and its absence, I will touch on how feminism also shows us that the limitation of freedom (which by definition is unfreedom) is the greatest source of depression, inertia and the urgent need for emancipation, regardless of who the particulars of domination and oppression are.

Finally, I will ask how the struggle for freedom should continue today, especially when oppression comes in ever more discrete yet equally deadening forms. It is my firm belief that we are not as powerless as the establishment would have us believe.

Kulcsszavak: 1956 Revolution, András Lejtényi, biography

Lénárt T. András

Az előadás címe:

Vérrapszódia: a spanyol filmművészet a magyar barikádokon

Absztrakt

Francisco Franco diktatúrájának egyik meghatározó ideológiai alapvetése volt az antikommunizmus, mely a szigorúan vett politikai szféra mellett a társadalom szintjén, így a sajtóban és a kulturális életben is aktívan megmutatkozott. A rezsimben a filmpolitika kiemelkedően fontos szerepet töltött be, mivel a tábornok különösen nagy rajongással viselkedett a mozgókép iránt, annak erejét még a többi korabeli diktatúránál is aktívabban igyekezett felhasználni céljai elérésében. Ennek megfelelően számos olyan játékfilm került bemutatásra, amelyben felforgató szovjet ügynökök szivárognak be Spanyolországba, vagy a történetet a Szovjetunióba, esetleg a szovjet blokk egyik országába helyezik. Az 50-es évek Magyarországa – a dokumentumfilmek és filmhíradók mellett – több spanyol játékfilmben is az események háttérül szolgált, és egy olyan alkotás is készült *Vérrapszódia* címmel, amely kifejezetten az 1956-os magyar forradalmat és a felkelőket helyezi középpontjába. Előadásomban a „spanyol 56-os film” történetét, valamint elkészültének okait és körülményeit mutatom be a magyar kommunizmussal foglalkozó spanyol filmek kontextusában; forrásként elsősorban maguk a filmek, valamint az alkotók fennmaradt visszaemlékezései, korabeli tudósítások, illetve spanyol levéltári és filmarchívumi források szolgálnak. Ezek az alkotások tökéletesen alátámasztják, hogy a filmek történeti forrásként való kezelése egyes esetekben nemcsak indokolt, hanem egyértelműen szükséges is annak érdekében, hogy teljesebb képet kapjunk egy ország állapotáról, mindennapjairól, valamint hazai és nemzetközi ügyekben elfoglalt álláspontjáról.

Kulcsszavak: Franco diktatúra, antikommunizmus, spanyol film, filmpolitika

Miklós Péter

Az előadás címe:

A forradalom „menetrendje”

Absztrakt

Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc eseményeinek mikrotörténeti szintű föltárásának folyamata közvetlenül a rendszerváltozást követően megindult, s így – kis túlzással – valamennyi hazai település ötvenhatos történetéről rendelkezünk ismeretekkel. Bizonyos tendenciák határozottan kirajzolódnak ezekből a történetekből, amelyekből rekonstruálhatjuk a forradalom „forgatókönyvét”, illetve „menetrendjét”: a forradalom rítusait és szimbolikus pillanatait éppúgy, mint a konkrét operatív önszervező tevékenységet.

A forradalom – elsősorban a Budapestről, vagy a nagyobb városokból érkező hírek hatására – mindig egy kisebb tüntetéssel, vagy fölvonulással kezdődött, amely gyakran a szovjet jelképek és monumentumok, a vörös csillagok, vagy a Rákosi-címerek megsemmisítésével jártak. Ezt követte az nagyobb népgyűlés, vagy politikai gyűlés, amelyen a forradalmi bizottságok tagjait (ők pedig az elnököt és egyéb tisztviselőket) megválasztották. Ezt a nemzetőrség megszervezése követte, amivel párhuzamosan munkástanácsok, szövetkezeti tanácsok jöttek létre.

A forradalmi hatalom kiépülése után szinte egyből bekövetkezett a szovjet intervenció és a részleges visszarendeződés (bár a forradalmi szervek és a kádári hatalom sokáig párhuzamosan volt kénytelen működni). Az előadásban a Csongrád megyei ötvenhatos helyi események példája és jelenségei alapján kerülnek összefoglalásra a folyamatok és meghatározásra a forradalom „stációi”. Az előadó mindezeket idén összeállított *Szikra, láng, hamu* című könyvében foglalta össze.

Kulcsszavak: 1956-os forradalom, mikrotörténet, a forradalom „forgatókönyv”-e

Mikó Zsuzsanna

Az előadás címe:

Az 1956-os forradalom utáni megtorlás szervezeti keretei

Absztrakt

Nehéz választ találni arra a kérdésre, hogy az 1989 utáni magyar társadalom számára miért csak a történelemkönyvek lapjain megjelenő távoli múltat jelenti az 1956 utáni megtorlás története. A múlt feltárásához és a jogi felelősség megállapításához rendelkezésre álló iratanyag feldolgozása a mai napig sem tekinthető teljesnek. A Magyar Nemzeti levéltár őrizetében több mint 250 iratfolyóméternyi iratanyag tartalmazza az 1956 decembere és az 1963 december vége között keletkezett büntetőpererek iratait. A peranyagok alapján rekonstruálhatók az egyes eljárásokban alkalmazott nyomozati módszerek, a politikai elvárásoknak alárendelt vádemelés folyamata és a bizonyítékok hiányában is meghozott első és másodfokú ítéletek. A levéltári iratok tanúskodnak a kiszabott büntetések utáni bűnhődésről és stigmatizálásról. Az elítéltek börtönből való szabadulása ugyanis csak az első stációja volt a büntetésnek. A büntetett előlethez fűződő hátrányok miatt éveken keresztül nem vállalhattak képzettségüknek megfelelő munkát, nem gyakorolhatták hivatásukat, sok esetben megfigyelték mindennapi életüket, szokásaikat, jelentések „tárgyai” voltak. Családok estek szét, gyerekek nem látták éveig a szüleiket vagy nem tanulhattak tovább az általuk választott iskolában.

Az 1945 után megkezdődő kommunista hatalomátvételtől a szakirodalomban részletes elemzések és áttekintések születtek, amelyek bemutatják azt a kényszerpályát, amelyet a legyőzött Magyarország a szovjet érdeklődésébe kerülve bejárt. A módszereket, a főszereplőket és a szovjetizálás szakaszait jól ismerjük. Arról azonban, hogy a jogszolgáltatás területén ez mennyire tudatos és tervszerű módon történt, nincs szakmai konszenzus.

Az új büntető jogszabályok és az új típusú jogszolgáltatási szervezet fő célja a politikai ellenfelek kiiktatása volt. A magyar kommunista hatalom a belső és a külső legitimitása érdekében is az első pár hónap eltelte után nagy hangsúlyt helyezett arra, hogy a

jogszerűség látszatát fenntartsa. A szovjet megoldással szemben, ahol tömegével tüntek el börtönökben ítélet nélkül az ellenségnek tekintett politikai ellenfelek, Magyarországon a legtöbb esetben végigjárták a jog lépcsőfokait. Az újonnan létrehozott rendőrségi, ügyészségi és bírósági szervezet működésének elemzése nem lehetséges anélkül, hogy az általuk lefolytatott eljárások sajátosságait ne vizsgálná meg. Az igazságszolgáltatás szervezetét ugyanis nem az Európában általánosan elfogadott jogelveknek megfelelően szervezték meg, hanem mindent a büntetőeljárás eredményes lefolytatásának rendelték alá. Így megkerülhetetlen kérdés a koncepciók perként vagy kirakatperként megjelölt eljárások elemzése. A koncepcióra épülő eljárások nem egy speciális modellként jelentkeztek a magyarországi büntetőeljárások között, hanem a büntetőeljárások szinte minden területén felbukkantak a II. világháborút követő három évtizedben, 1945 és az 1970-es évek közötti időszakban.

Az 1945. évi VII. törvénycikkkel felállított népbírósi rendszer alkalmazása „hasznos tapasztalatot” jelentett a kádári vezetés számára 1956 után. A hivatásos szakbírákból és laikusokból felálló bírósági rendszer 1946-ra a politikai leszámolás egyértelmű eszközévé vált. A jogi eszközökkel folytatott leszámolás 1961-ig az aktuális elvárásoknak megfelelően működött. 1959-ben Nezvál Ferenc így logikusan javasolhatta a Politikai Bizottság tagjainak, hogy a „bevált” megoldás ne kerüljön ki a jogrendszerből, maradjon készen arra, hogy bármikor újraéleszthető legyen. Rémisztő elgondolások voltak ezek az igazságszolgáltatás szempontjából, ám a politikai viszonyok változásának köszönhetően a magyar társadalomnak ezt már nem kellett újra megtapasztalnia.

Kulcsszavak: megtorlás, 1956, igazságszolgáltatás, koncepciók perek

Molnár László

Az előadás címe:

Új források 1956 történetéhez a Testnevelési Egyetem Levéltárában

Absztrakt

Egyesületünk, a Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség a forradalom 50. évfordulója tiszteletére állított össze egy kötetet, mely a hazai felsőoktatási intézmények forradalom alatti történéseit vette számba, illetve forrásokat is közzétett. A Testnevelési Főiskolára vonatkozóan sajnos akkor csak csekély számú dokumentum állt rendelkezésre az intézmény levéltárában, ám néhány év elteltével váratlanul előkerült egy elfeledett irategyüttesből a Személyzeti Osztály egy vaskos iratcsomója, mely leginkább az 1956-ra vonatkozó fegyelmi vizsgálatok jegyzőkönyveit tartalmazta. Ezek mellett egyéb, de továbbra is 1956-tal kapcsolatos anyagok is találhatóak (feljegyzés az okt. 23-i eseményekről és fegyveres akciókról, korai MSZMP-röplap, beszámolók, határozatok, rendeletek). Jóllehet az újabb információk alapján eddigi ismereteinket nem kell átértékelni, de azokat számos ponton árnyalják, gazdagítják ezek a források.

Kulcsszavak: 1956, Testnevelési Főiskola, Testnevelési Egyetem levéltára

Nagy Tamás

Az előadás címe:

Érzékenyítés, informális tanulás – 1956 tanítása középiskolában

Absztrakt

Az előadás áttekinti az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményeinek feldolgozását a középiskolai történelemtanításban, kitér a tanórai és a tanórán kívüli oktatási lehetőségekre. A téma történetiségében bemutatja, hogy a rendszerváltás előtt az „ellenforradalom” megbélyegző minősítésével hogyan valósult meg a történelemhamisítás az oktatómunkában, majd részletezi a rendszerváltás óta megjelent tankönyvek tartalmi arányait, súlypontjait és különbségeit. Végül néhány konkrét példával illusztrálja hogyan alkalmazhatóak önálló pedagógusi, tanulói innovációk a tanórai (például: az oral history szerepe) és tanórán kívüli (például: iskolai ünnepélyek, fiktív dokumentumfilm készítése, drámapedagógia) ismeretszerzésben.

Kulcsszavak: 1956-os forradalom, informális tanulás, 1956 tanítása, tankönyvek

Osváth Zsolt

Az előadás címe:

1956 a Kertészeti és Szőlészeti Főiskolán egy eddig ismeretlen forrásanyag tükrében

Absztrakt

A címben jelzett „eddig ismeretlen forrásanyag” Dr. Ormos Imre (Budapest, 1903. május 27. – Budapest, 1979. február 26.) hagyatékának az 1956-os forradalom és szabadságharcnak a Főiskolán zajló vagy azt érintő eseményeit és döntően a forradalom és szabadságharc bukását követő főiskolai felelősségre vonási eljárásokat dokumentáló irategysége.

Ormos Imre okleveles kertész (1926), egyetemi tanár (1946), a később mezőgazdasági tudományok doktora (1960) és Kossuth-díjas kerttervező (1962), valamint 1969-ig – nyugdíjba vonulásáig – a KSZF Kertépítészeti Tanszékének vezetője. Oklevelének elnyerése után, 1926-ban az Unghváry László Faiskolai Rt-nél kezdett dolgozni. 1927–1932 között Törökországban, Ausztriában, Franciaországban gazdagította szakismereteit, majd beiratkozott a Bécsi Műegyetem Építész-mérnöki Karára. 1932-ben hazahívták a m. kir. Kertészeti Tanintézetbe a kertépítészeti ismeretek oktatására. 1939-ben a Gazdasági Tanárképző Intézetben kertészeti szaktanári oklevelet szerzett. 1944-ben a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán doktorált. Jelentős szerepet játszott a kertészeti szakoktatás háború utáni fejlődésében, 1948-1949-ben, mint dékán a Magyar Agrártudományi Egyetem Kert- és Szőlőgazdaság-tudományi Karán, 1954-1960 között, mint a Kertészeti és Szőlészeti Főiskola igazgatója. 1969-ig, nyugdíjba vonulásáig, vezette a Főiskola Kertépítészeti Tanszékét.

Ormos Imrére ma a táj- és kertépítészeti tudományok művelői és a tájépítész szakmai közösség, mint iskolateremtő professzorára tekint, akinek tiszteletére az egykori Kertészeti és

Élelmiszeripari Egyetem Ormos Imre emlékéremet alapított (1988).

Ormos professzor hagyatékának egy része, még a levéltári jogelőd egykori Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Levéltárának alapítását (1993) megelőzően, került jelenlegi őrzési helyére, a Szent István Egyetem Entz Ferenc Könyvtár és Levéltár levéltári egységébe. Ez azonban még nem tartalmazta az „1956-os” irategységet. Ez csak 2009-ben került – Ormos Imre más irataival – együtt levéltári őrizetbe.

A Szegeden, 2016. október 14-15-én rendezett *„Az 1956-os forradalom és szabadságharc tudományos kutatása valamint helye az oktatásban”* elhangzó előadás lesz az irategység első tudományos igényű feldolgozása és bemutatása.

Kulcsszavak: Kertészeti és Szőlészeti Főiskola, 1956, Ormos Imre

Pál Zoltán

Az előadás címe:

Megtorlás a mezőgazdasági akadémiákon 1956 után

Absztrakt

Az 1956-os forradalom és szabadságharc kutatói eddig elsősorban a nagy létszámú, nagy múltú egyetemek szerepére koncentráltak múltfeltáró munkájuk során. A kisebb, vidéki intézményekről talán kevesebb szó esett eddig, pedig ezek is meghatározó szerepet játszottak 1956 őszén az állampárti diktatúra időleges lebontásában. Az oktatók és a hallgatók több tagja tevékeny részt vállalt a forradalom helyi győzelmében, amit a november 4. után ismét hatalomra segített kommunista vezetők nem is hagytak szó nélkül. A berendezkedő kádári hatalom megtorló gépezete nemcsak az október 23-i tüntetés kiobbantásáért „felelős” budapesti műszaki egyetemre, és az ELTE-re, hanem ezen intézményekre is lesújtott, amiről számos forrás tanúskodik az MSZMP KB Tudományos és Kulturális Osztályának iratai között. Előadásomban három intézmény, a debreceni, a keszthelyi és a mosonmagyaróvári mezőgazdasági akadémiák hallgatói és tanárai elleni megtorlást kívánom összehasonlítani, kitekintéssel a leverett szabadságharc után újrainduló képzésre.

Kulcsszavak: 1956, mezőgazdasági akadémia, megtorlás, Debrecen, Keszthely, Mosonmagyaróvári

Szabó Sándor

Az előadás címe:

1956 – Az egyetemi tankönyvek tükrében

Absztrakt

Az 1956-os forradalom 60. évfordulóját ünnepeljük. Ennek kapcsán előadásomban az egyetemi történelemoktatásban használt tankönyveket elemzem. A tankönyvek vizsgálatakor a következő szempontokat vettem figyelembe: vizsgáltam, hogy a művek milyen terjedelemben és milyen részletgazdagsággal mutatják be az 1956-os forradalmat és annak körülményeit, következményeit.

Szeretném bemutatni, hogy mely témákra helyezik hangsúlyt, feldolgozási módszerekre helyezik a hangsúlyt: politika, társadalom- vagy hadtörténet, stb.

Kulcsszavak: 1956, felsőoktatás, egyetemi tankönyvek

Szakolczai Attila

Az előadás címe:

Képviselési és közvetlen demokrácia 1956-ban

Absztrakt

Az elmúlt években többen felvetették, hogy szigorúan szakmai szempontok szerint talán mégsem tekinthető és nevezhető forradalomnak az, ami 1956-ban zajlott Magyarországon, mivel az nem valami újnak a létrehozására, hanem egy korábbi állapot (nyilván módosított) visszaállítására törekedett. Előadásomban ezzel a vitatott kérdéssel kapcsolatban kívánom kifejtetni a magam álláspontját.

Úgy látom, hogy 1956-ban Magyarországon (a nemzeti függetlenség és szuverenitás visszaszerzéséért folytatott szabadságharc mellett, pontosabban azzal szoros összefüggésben) *forradalom* zajlott.

Szocialista forradalom, amely arra irányult, hogy a dolgozók saját kezükbe vegyék, maguk gyakorolják a hatalmat, amelynek letéteményese de jure és a hivatalos frazeológia szerint a dolgozó nép volt. Nem ismert ideológia vagy előzetesen kidolgozott programok szerint, hanem az SZKP XX. kongresszusa (és Rákosi menesztése) óta hirdetett demokratizálást komolyan véve, illetve a körülményekre adott reaktív válaszként spontán módon bontakozott ki egy olyan hatalmi-politikai struktúra, amely egyszerre mutatta a közvetlen és a képviselési demokrácia jellemző jegyeit.

Másfelől a magyar október (ugyancsak spontán módon, és annyiban öntudatlanul, hogy nem törekedtek valamilyen minta követésére) visszatérés volt a munkásmozgalomnak a bolsevik kisajátítás előtti időszakához. Amikor a pétervári (és kisebb részben vagy csak kevésbé feltártan a moszkvai) munkások nem azért támogatták a bolsevik hatalomátvételt, hogy Leninék proletárdiktatúra címén a bolsevik párt(vezetés) diktatúráját valósítsák meg, alávetve a társadalmat egy minden (újkorinál) erősebb és központosítottabb államnak, hanem azért, hogy a munkásoknak a munkás öngazgatás megteremtésére irányuló küzdelmét, a tőkés ellen a februári forradalom után is folytatott

(osztály)harcát támogassa, illetve megteremtse a munkás öngazgatás párját, annak szükséges másik oldalát: a gazdaság országos szintű regulációját.

Képviselési és közvetlen demokráciának ez a koezisztenciája párosult volna a tulajdonviszonyok kettősségével (inkább hármasságával). 1956-ban fel sem merült a bányák, bankok és a nagyipar államosítása (illetve a nagybirtokrendszer visszaállítása). De komoly változások kezdődtek a termelőeszközök tulajdonviszonyait illetően. Ennek volt egyik eleme az addigi állami tulajdon társadalmi tulajdonba vétele a munkástanácsok révén. A rendszer másik eleme a bérmunkát nem alkalmazó magántulajdon volt (az iparban, a kereskedelemben és a mezőgazdaságban). A harmadik pedig a valóban szabad elhatározáson alapuló szövetkezet (az iparban, a kereskedelemben és a mezőgazdaságban).

Ez a modell egyaránt különbözött a nyugati és a szovjet rendszerektől – a jugoszláv modelltől is. Hasonlított egyes múltbeli próbálkozásokhoz, de nem követte azokat. Ötvenhat tehát szakmai szempontok szerint is forradalom volt.

Kulcsszavak: 1956, képviselési demokrácia, közvetlen demokrácia, kettős tulajdonviszony

Sági Éva – Szemerey Tamásné

Az előadás címe:

Életutak 1956. november 4. után

Absztrakt

Az 1956-os forradalom soproni eseményeiben meghatározó szerepe volt az Erdőmérnöki Főiskola és a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemhez tartozó, ún. Soproni Műszaki Karok hallgatóságának.

Az ifjúság már 1956. október 21-én elhatározta, hogy csatlakoznak a budapesti műegyetemisták követeléseéhez. A másnapi diáksoproni parlamenten kiléptek a DISZ-ből, megalakították a helyi MEFESZ-t és összeállították követeléseiket. Október 23-án békés, a lengyel népet támogató tüntetést tartottak, a forradalom kitöréséről csak rádióból, telefonon értesültek. A következő napokban Sopronban is megkezdődött a „vértelen forradalom”. A MEFESZ együttműködött a helyi rendőrséggel és a határőrséggel. A hallgatóság csoportokat szervezett a közigazgatás biztosítására, szerepet vállaltak a helyi rend és törvényesség fenntartásában, részt vettek a rádiós hírszerzésben és a helyi védelmi, katonai-politikai tevékenységben. Koordinálták az országba érkező, nyugati gyógyszer- és élelmiszersegélyek szállítását, elosztását, segítették Sopron és Budapest élelmiszer-ellátását.

A szovjet hadsereg november 4-én indított általános támadást a főváros és a vidéki nagyobb városok ellen. A MEFESZ-Bizottság elhatározta a fegyveres ellenállást, de a hiányos fegyverzet, a működésképtelen tarackok és a túlerő kilátástalanná tette a harcot. A szovjet megtorlástól tartva mintegy 5000 soproni polgár, hallgató és oktató Ausztriába menekült. Roller Kálmán, az Erdőmérnöki Főiskola akkori igazgatójának visszaemlékezése szerint mintegy 450 hallgató és 50 tanár kapott menedéket a traiskircheni táborban. Úgy tervezték, hogy amint lehet, hazatérnek. Amikor nyilvánvalóvá vált, hogy ez nem lehetséges, akkor befogadó országot kerestek tanulmányaik befejezéséhez. Néhányan Európában

telepedtek le. A legnagyobb egyetemi csoportot Kanada fogadta be: a vancouveri University of British Columbia támogatásával és keretei között alakították meg – Roller Kálmán vezetésével és nagyrészt soproni oktatókkal – az ún. Sopron Divisiót. Az ide beiratkozó 210 erdőmérnök hallgatóból 140-en nyertek diplomát 1958 és 1961 között.

Az Ausztriába menekült hallgatók és oktatók közül néhányan rövid időn belül – vállalva a következményeket – visszatértek a soproni főiskolára. 1957. február 21-én összesen 112 hallgató iratkozott be a tanév második szemeszterére.

Kulcsszavak: Soproni Műszaki Karok, MEFESZ, emigráció

Vajda Tamás

Az előadás címe:

A DISZ működése a felsőoktatási intézményekben

Absztrakt

Az egyetemi könyvtárak által végzett tömeges digitalizálás során számos egyetemi évkönyv, diáklap és helyi újság 1945-1956 közötti állománya vált könnyűszerrel hozzáférhetővé. Ezt kiegészíti az egyetemi levéltárak által digitalizált 1945-1963 közötti egyetemi és kari tanácsülési jegyzőkönyvek 130 ezer oldalnyi anyagának közzététele. De említésre méltóan gyarapodott a visszaemlékezések, naplók vagy egyéb oral history típusú kiadványok száma is. Jelentősen javult tehát a témára vonatkozó történeti források vizsgálati lehetősége, így a korábbiaknál részletesebb elemzés és újraértékelés végezhető el.

1945 év elején új ifjúsági mozgalmak szerveződtek a hazai egyetemisták és főiskolások képviselőire. Jószerével minden politikai párt kísérletet tett saját ifjúsági mozgalom beindítására és intézményesítésére is. A Magyar Kommunista Párt ifjúsági szervezete az első hónapokban a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség (MADISZ) volt. Ez azonban néhány hónap után felbomlott, s helyét Szegedi Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szabad Szervezete nevű alakulattal próbálták átvenni. E mellett működött még a Szegedi Egyetemi és Főiskolai Ifjúság (SZEFI), a Szegedi Egyetemi Ifjúsági Szövetség (SZEISZ), valamint Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetségének (MEFESZ). Az egyetemi ifjúság az őket közvetlenül érintő szociális és oktatási kérdéseken túl különféle politikai témakörökben is hallatták hangjukat. Számos közművelődési és művészeti, a diákok szociális körülményeit javító akciót valósítottak meg. De sikerült befolyást gyakorolniuk a hallgatók felvételijére is, hiszen a hattagú bizottságba egy-egy diákképviselő is szavazati jogot kapott.

1950 nyarán állították fel a Dolgozó Ifjúsági Szövetség (DISZ) országos és helyi szervezeteit. Ezzel egyidejűleg betiltottak minden egyéb szervezetet. Mind a párt, mind a minisztérium, mind pedig a helyi egyetemi és városi önkormányzat minden pénzügyi,

média és szervezeti támogatását kizárólagosan a DISZ élvezte a továbbiakban. Új egyetemi lapokat indítottak, amelyekben a DISZ programjait ismertették, s beszámoltak a különféle egyesületi alkalmakról (gyűlésekről, építőtáborokról, tanulmányi versenyekről) és eredményekről. A korabeli sajtóban oktatók és hallgatók közül csak azokról a személyekről írtak pozitív hangvételben, akik a párt és a DISZ központi irányelveit támogatták. Akiknek származása, vallási vagy politikai meggyőződése nem esett egybe a DISZ elvárásaival, a fali újságokon, iskolai rádiókban vagy a diáklapokban lejárató és megszégyenítő támadások kereszttüzébe kerültek. A médiahadjáratokon túlmenően tömegesen zártak ki fiatalokat az ország összes egyeteméről és főiskolájáról, s tiltottak el oktatókat a tanítástól. Miközben a hallgatók legfontosabb szociális követeléseit (pl. kollégiumi menza-fejlesztések, tankönyvek és jegyzetek kiadása, óraterhelés csökkentése, idegennyelv-tanulási lehetőségek bővítése) nemcsak nem teljesítették, de még nyilvánosan beszélni sem lehetett róluk. A DISZ tehát sokkal inkább az országos és helyi politikai vezetők hatalmának megerősítését, mint a fiatalok érdekképviselét szolgálta.

Kulcsszavak: DISZ, felsőoktatás, 1956

Varga Júlia

Az előadás címe:

Az ELTE 1956-ban disszidált hallgatói

Absztrakt

A rendszerváltás után hozzáférhetővé vált 1957 elején készített KSH jelentés szerint 1956 után mintegy 194.000 ember hagyta el az országot. Számuk megállapítása azóta sem egészen pontos, több külföldi, befogadó országban készített összeírást is figyelembe kell venni. Így mintegy 200.000-re rúg a kivándorlók száma. A leginkább fiatal emberek között nagy számban voltak az egyetemi hallgatók is, akiknek a pontos számát nehéz megállapítani. A jelentésben 3200-on felül van az eltávozott egyetemi-főiskolai hallgatók száma, de a másik véglet, a Szabad Magyar Diákok szerint mintegy 8000 egyetemi hallgatóról tud. Ha ezen megállapítások középarányosát vesszük, akkor is kb. 5500 hallgatóval számolhatunk, ami az akkori magyar egyetemisták 20%-a. Vagyis az ország értelmiségi utánpótlásának 1/5-e kivándorolt, ami minden ország számára nagy vérveszteséget jelent. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem hallgatói közül is sokan vándoroltak ki. Számuk nem állapítható meg biztosan, mert az anyakönyvi források sem pontosak: egyedül a TTK anyakönyvei jelzik azt, hogy az illető disszidált, a másik két karé – a jogi és a bölcsész karé – nem. Így (becslésem szerint) mintegy 220 hallgató távozott az egyetemről, kb. 90-en a bölcsész karról, kb. 50-en a jogi karról és 80-an a természettudományi karról. Ezen hallgatók többsége Európában talált új otthonra, elsősorban Németországban, de Olaszországban, Franciaországban, Ausztriában, Dániában, Svédországban, Hollandiában, sőt Európán kívül is (USA-ban és Kanadában) nagy számban telepedtek le. A túlnyomó többség jól beilleszkedett, egzisztenciát épített ki magának és karriert futott be, ami azt jelzi, hogy jól járt velük a befogadó ország, hiszen hasznos állampolgárokat nyert velük. Ezen életpályákból mutatok be példákat.

Kulcsszavak: 1956, emigráció, egyetemi hallgatók, életpályák

Vincze Gábor

Az előadás címe:

A békétlen Békés. Egy alföldi kisváros a forradalom és megtorlás időszakában

Absztrakt

Békésen az „ellenforradalom” előzménye az volt, hogy a helyi párt- és tanácsi vezetők – ha már meggátolni nem tudták – megpróbálták az események élére állni, emiatt a Hazafiás Népfront nevében nagygyűlést hívtak össze október 27-ére. A gyűlés kezdetén a helyi tanácselnök szeretett volna felszólalni, (azért, hogy közben tartsa az eseményeket), ám ezt megakadályozta az FKGP volt községi elnöke, Szatmári István, akinek hatására a tömeg lehurrogta és kiverte a teremből a kommunista apparátcsikokat. Ekkor megválasztották a nemzeti bizottságot (az elnöke Szatmári lett) és a nemzetőrséget, valamint egy „fegyverzet-összeszedő bizottságot” hoztak létre. Ez az elkövetkező napokban igyekezett az összes kommunistától begyűjteni az otthon tartott fegyvereit, többeket letartóztattak és ideig-óráig őrizetben tartottak. Egyébként a helyi MDP-tagoknak a bő egy hét alatt a hajuk szála sem görbült.

Békésen sajátos módon a megszálló szovjetek a forradalmi bizottság tagjait november 5-én először letartóztatták, majd „tanácsadó szervként” engedték, hogy tovább működjön a testület a községi tanács VB mellett. Ennek az lett a következménye, hogy napokon belül átvették a tényleges vezetést. Csak az év végén állt helyre a „rend”.

Az „ellenforradalom” utóvédharca olyan erős volt, hogy a letartóztatott „ellenforradalmárok” kiszabadítása érdekében december 10-én több mint ezerfős „néma tüntetést” tartottak. 1957 elején még sokan nem tudtak beletörődni a szabadságharc leverésébe. Egyesek röpcédula-terjesztésben vettek részt, míg mások fegyveres szervezkedésben. A megtorlás nem váratott sokáig magára. 1957 tavaszán és nyarán több csoportos perben két évtől nyolc évig terjedő börtönbüntetéseket „osztott ki” a megyei bíróság.

Kulcsszavak: 1956-os forradalom, Békés, megtorlás, szovjet megszállás

Zalai Anita

Az előadás címe:

Az 1956-os forradalom spanyol visszhangja

Absztrakt

A hidegháború idején az ENSZ tagállamai sorába frissen felvett Spanyolország volt az egyetlen nyugati állam, amely hajlandónak mutatkozott katonai segítséget nyújtani az 1956-os magyar forradalomnak a szovjet megszállással szemben vívott harcában. A spanyol államfő, a polgárháborúban győzedelmeskedő Franco tábornok a magyar nép felkelését a kommunizmus elleni harcként értékelte. Suárez Fernández spanyol történész szavaival „a militáns antikommunizmus megjelenéseként, amely megadta a spanyol rendszernek, mint a szovjet típusú forradalom elleni küzdelem első győztesének azt az elismerést, amelyet mindaddig megtagadtak tőle”. Spanyolország külügyminisztériumán keresztül részletes információkkal rendelkezett a magyar felkelés legfontosabb történéseiről.

A spanyol kormány ENSZ-ben mutatott kezdeményező, aktív szerepvállalása mellett, a spanyol nép is rendkívüli szolidaritással viszonyult a magyar felkelés ügyéhez. Ezen túlmenően, diplomáciai iratok tanúbizonysága szerint kidolgoztak egy titkos tervet a magyar felkelésnek nyújtandó spanyol katonai segítségről, melynek végrehajtásához az Egyesült Államok jóváhagyására lett volna szükség. Az Egyesült Államok azonban határozottan megtagadta a beleegyezését a spanyol katonai intervencióhoz.

Kulcsszavak: 1956-os magyar forradalom, hidegháború, Franco, USA

Zinner Tibor

Az előadás címe:

A kádári megtorlás rendszere

Absztrakt

Az előadásom célja az, hogy érzékeltessem az 1956 októbere előtti „jogszolgáltatás” elrémisztő adatsorainak a bemutatásával – és korabeli kritikájának, a már az idő tájt kihirdetett különböző mértékű és típusú kegyelmi, és a kötődő adminisztratív eljárások miatt szükségessé vált sorsjobbító intézkedéseknek számsoraival – azt, hogy miként vezettek el a „tisztító viharhoz” a legszélesebben értelmezhető magyarországi „börtönvilág” anomáliái.

A kádári megtorlás rendszerét a maga összetettségében kívánom vázolni. A történeteket nem leszűkítve az 1963. márciusi általános közkegyelemig, hanem a forradalmat és szabadságharcot követő első évtized októberéig tárom fel. Bizonyítani kívánom azt, hogy a „magyar kérdésnek” az ENSZ tanácskozások napirendjéről való levételének igényéből, és nem a rendszer „konszolidációjából” sarjadtak a felemás intézkedések. Ismertetem az egymást követő öt jogszabályt, a Népköztársaság Elnöki Tanácsának törvényerejű rendeleteit statisztikai adatokkal is alátámasztva. Ezekből hármat azonban úgy hirdettek ki a Magyar Közlönyben a testület nevében, hogy a grémium még egyszer sem ült össze 1956. november 4-ét követően. Azt érzékeltetem, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt (és egyes külföldi testvérpártok vezetői) szorgalmazására miként vált az igazságszolgáltatás ismételten a politikai szolgálólányává röpke, alig több mint fél esztendő alatt. Hogyan teremtették újjá a különböző párt- és állami szervek közös erőfeszítései a korábbiakból, a Gerő Ernő és Rákosi Mátyás tandem fénykorából ismert jogi környezetet. Egyes jogászok: bírák, ügyészek és ügyvédek adott időszakban kifejtett tevékenységét azért mutatom majd be, hogy szerepvállalásuk vagy részükről a megtorlásban való részvétel megtagadása miként határozta meg további életútjukat.

Végül a rendszerváltoztatás korabeli történéseiben, jogalkotásában részt vett történészek vezetőjeként az 1989: XXXVI. és a 2000: CXXX. ún. semmisségi törvények keletkezésével (és az

adott politikai helyzettel egyező tartalmuk elemzésével) az a céлом, hogy magyarázatát adjam következményüknek, a 2016. évi LVI. törvény megalkotásának.

Kulcsszavak: 1956-os forradalom, megtorlás, semmisségi törvény

X 260935

XB 218.553

EGY - bel

Kiadta: Belvedere Meridionale Alapítvány, Szeged
www.belvedere.meridionale.hu
Felelős kiadó: dr. Szegfű László

*A programot az 1956-os forradalom és szabadságharc
60. évfordulójára létrehozott Emlékbizottság támogatja.*

1956
2016

A MAGYAR
SZABADSÁG
ÉVE

A konferencia rendezője:

BELVEDERE
MERIDIONALE

A konferencia házigazdája:

